

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асмолов А. Г. Культурно-историческая психология и конструирование миров / А. Г. Асмолов. – М. : Изд-во “Институт практической психологии”, Воронеж : НПО “МОДЭК”, 1996. – 275 с.
2. Психологическая диагностика индекса жизненного стиля : пособие для психологов и врачей / Л. И. Вассерман, О. Ф. Ерышев, Е. Б. Клубова и др. – СПб. : СПбНИПНИ им. В. М. Бехтерева, 2005. – 50 с.
3. Фрейд З. По ту сторону принципа удовольствия // З. Фрейд. – М., 1992. – С. 256-324.

УДК 159.9

Надвинична Т.Л.,

к.психол.н, доцент кафедри
психології та соціальної роботи ЮФ
ТНЕУ

Надвиничний О.С.

студент 3 курсу коледжу економіки,
права та інформаційних технологій
ТНЕУ

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ТА ПІДРОЗДІЛАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Нині наша країна переживає значні труднощі в соціальному, економічному, політичному житті які, з одного боку, продиктовані внутрішньодержавними проблемами, з іншого – підсилені кризовими явищами в світовій економіці та загальною зовнішньополітичною напругою. Ситуація ускладнюється й непростим процесом реформування, котрий торкнувся практично усіх сфер і вимагає докладання значних зусиль для забезпечення ефективного функціонування всього суспільного організму, а особливо тих структур, які покликані забезпечувати дотримання законності та правопорядку. Адже зміни, які безпосередньо проходять всередині цих органів, вимагають не лише високого професіоналізму фахівців, що входять до їх складу, а й зміни самого підходу до відбору та роботи останніх. Відтак, на нашу думку, сьогодні як ніколи доцільно говорити про психологічний аспект проблеми, адже нові виклики та вимоги до професійної діяльності працівників усіх силових структур, а особливо тих, які забезпечують правопорядок всередині країни, ставлять перед ними такі завдання, які неможливо вирішити без ґрунтовної психологічної підготовки. Все це підвищує роль та значення діяльності працівників психологічної служби, як невід’ємного структурного підрозділу будь-якої організації, що забезпечує правопорядок.

Зважаючи на те, що історія становлення та розвитку різноманітних структур, що займаються психологічним забезпеченням оперативнo-службової діяльності внутрішніх справ доволі незначна [1; 2; 3; 5; 7 та ін.],

питань, які вимагають ґрунтовного опрацювання і обґрунтування нині ще досить багато.

Зауважимо, що перші спроби залучити професійних психологів до роботи в таких підрозділах були зроблені ще на початку ХХ ст., але були майже припинені за часів Радянського Союзу з огляду на особливості тогочасної ідеології. Незважаючи на значні перепони, які перешкоджали розвитку будь-якого гуманітарного знання, у тому числі і психології, на початку 80-х років ХХ ст. в МВС СРСР був започаткований професійно-психологічний відбір на службу водіїв спецтранспорту, який мав нормативний характер. Незважаючи на цілу низку недоліків (головно відсутність чіткої методологічної бази та високий рівень суб'єктивності при оцінці певних явищ), вже через декілька років в державі існувала цілісна система професійного психологічного та психофізіологічного відбору особового складу до навчальних закладів та практичних підрозділів, що відповідала світовим науковим стандартам. До основних досягнень цього періоду можна віднести:

законодавчо врегульовано питання функціонування та розвитку психологічної служби та запропоновано стратегічний план розробки концептуальних та прикладних засад її діяльності (відповідно до рішення VII з'їзду Товариства психологів СРСР) [3];

налагоджено ділові контакти між працівниками МВС та науково-освітніми установами (зокрема кафедрами психології Академії МВС СРСР та Київської вищої школи міліції, низкою авторитетних юридичних психологів тощо);

відкрито цілу низку психофізіологічних лабораторій при медичних управліннях МВС;

створене підґрунтя для розробки та застосування науково-методичного забезпечення професійного добору (розроблено професіограми бійців спецпідрозділів, виокремлено психологічні критерії успішності кандидатів до основних видів діяльності органів внутрішніх справ тощо).

Серед пріоритетних завдань, які вирішувалися працівниками ПС МВД того часу були наступні: 1) психодіагностика професійної придатності кандидатів на службу та навчання у закладах МВС; 2) розробка й упровадження рекомендацій щодо вдосконалення змісту, організації, засобів та умов службової діяльності; 3) динамічне психофізіологічне й психологічне спостереження за співробітниками у процесі службової діяльності; 4) профілактика несприятливих функціональних станів співробітників, підтримка їх працездатності у штатних та екстремальних умовах; 5) професійно-психологічна реабілітація на базі лікувально-профілактичних та спортивно-оздоровчих закладів [2, с. 159].

Пізніше, разом з уточненням назви, яка відтепер звучала як «Служба психологічного забезпечення діяльності ОВС», було доповнено і перелік завдань, які виконувалися цим підрозділом, а саме: організація та проведення психологічної підготовки особового складу; формування психологічної сумісності співробітників та здорового морально-психологічного клімату у службових колективах; забезпечення ділових взаємовідносин із населенням і громадськістю, позитивної громадської думки щодо діяльності ОВС [там само].

Незважаючи на це, про існування психологічної служби як структурного підрозділу, який на законних підставах входив до складу організаційної

структури МВС, за часів Радянського Союзу можна було говорити лише тоді, коли мова йшла про систему виконання покарань у контексті вирішення соціальних завдань та створення програм ресоціалізації та адаптації для наглядових органів. Тому на час, коли Україна стала незалежною державою, використання психології в правоохоронній діяльності було пов'язане, насамперед, із юридичним та судовим аспектом, який передбачав залучення фахівців психологів до розслідування злочинів і прийняття по них судових рішень (допит учасників слідства (достовірність свідчень); класифікація злочинців та злочинних груп; проведення психологічних експертиз; зовнішня діагностика під час судового процесу тощо). І лише у 1994 році було запропоновано запровадити окремий напрям діяльності – службу психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України, діяльність якої була нормативно закріплена в складі військово-лікарської комісії. Одночасно було створено Центри психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору відділів та служб охорони здоров'я ГУМВС, УМВС (наказ МВС України від 07.04.1994 року №177) та запроваджено обов'язкове психодіагностичне (психофізіо-логічне) обстеження з наступним висновком спеціаліста психолога та лікаря-психіатра про стан психічного здоров'я та придатність до служби всіх осіб, які приймаються на службу та навчання з метою виключення випадків прийняття на службу в органи та підрозділи внутрішніх справ осіб з психічними розладами (наказ МВС України від 10 червня 1994 року №303 «Про вдосконалення психіатричної допомоги та медичного психофізіологічного відбору»). Окрім цього цим наказом запроваджено обов'язкові періодичні (щорічні) психіатричні обстеження осіб рядового і начальницького складу із застосуванням скринінг-діагностики та додаткових методів психофізіологічної діагностики [1].

У 1997 році була розроблена «Концепція про службу психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України» (затверджена рішенням колегії МВС України № 2КМ/2, а також наказу № 423 від 28.06.97 «Про затвердження «Положення про службу психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України»), яка визначала систему психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів системи внутрішніх справ України як цілісну узгоджену діяльність спеціальних підрозділів психологічного забезпечення, науково-дослідних установ, навчальних закладів, практичних органів спрямовану на підвищення ефективності їх оперативно-службової діяльності та боєздатності шляхом цілеспрямованого застосування науково обґрунтованих форм, методів і засобів професійної психології [4].

З метою практичного здійснення цієї роботи на місцях було додатково запропоновано «Положення про службу психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України», що врегульовувало питання організації даного структурного підрозділу та визначало основні завдання, функції та методи його роботи, повноваження фахівців-психологів та порядок виконання покладених на них функцій. Відповідно до цього також організована система підготовки практичних психологів у вищих навчальних закладах МВС та розгорнута науково-дослідна робота з питань психологічного забезпечення (наказ МВС України від 28.06.97 № 423) [7].

У 2002 році було створено Центри практичної психології та виокремлено основні напрями роботи психологів органів внутрішніх справ: - професійна орієнтація та професійно-психологічний відбір на службу та на навчання; - психопрофілактична робота та психологічний супровід службової та оперативно-службової діяльності; - психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу в навчальних закладах МВС [5]. Окрім того, фахівці-психологи використовують й інші види діяльності: психодіагностику, психопрофілактику, просвітницьку діяльність, психологічне консультування, психологічну корекцію тощо [6].

Підсумовуючи усе вищезначене зауважимо, що нині, коли відбувається активна трансформація силових структур (у тому числі поліції), а відбір та підготовка сучасних правоохоронців проходить за новими стандартами, участь у цьому процесі психологів-професіоналів видається надзвичайно важливою та незаперечною, адже вони повинні втілювати новітні досягнення психологічної науки не тільки у роботі з персоналом, а й у вирішенні повсякденних завдань із поліпшення охорони правопорядку, посилення протидії злочинності. Особливої актуальності все це набуває й через зміни самої концепції правоохоронної діяльності із зміщенням її акцентів на функцію соціального обслуговування населення у результаті чого виникла нагальна необхідність озброєння працівників органів внутрішніх справ глибокими психологічними знаннями, що стосуються взаємодії з населенням і вирішення конфліктів, методами надання оперативної психологічної допомоги при втручанні в сімейно- побутові конфлікти, способами збереження індивідуальної витримки працівників міліції і протидії стресам тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амонс М. О. Основні етапи формування психологічної підготовки працівників міліції [Електронний ресурс] / М. О. Амонс. – Режим доступу: <http://intkonf.org/amons-m-o-osnovni-etapi-formuvannyapsihologichnoyi>
2. Горбенко Д. А. Історичні аспекти становлення та розвитку психологічної служби в органах внутрішніх справ //Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 1. – С. 156 – 162.
3. Медведєв В. С. Психологічна служба органів внутрішніх справ: історія, сучасний стан, перспективи розвитку / В. С. Медведєв // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ України. – К. : Вид-во УАВС, 1997. – Вип. 2. – С. 73 – 80.
4. Про затвердження Концепції психологічного забезпечення оперативно службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України : рішення колегії МВС України від 3 лют. 1997 р. № 2 КМ/ 2.
5. Психологічна служба: Підруч./ [В. Г. Панок (наук. ред.), А. Г. Обухівська, В. Д. Острова та ін.]. – Київ: Ніка-центр, 2016. – 362.
6. Фурман А., Надвинична Т. Психологічна служба університету: від моделі до технології // Психологія і суспільство. – 2013. – №2. – С. 80 –104.
7. Шевченко О. М. Напрями та засоби забезпечення професійної захищеності практичних психологів ОВС України: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / Шевченко Олександр Миколайович. – К., 2006. – 199 с.